

Streszczenie

Tytuł: Typologia funkcjonalna gmin a realizacja zadań z zakresu ochrony środowiska przez samorządy gminne w województwie świętokrzyskim

Autor: mgr inż. Mateusz Ćwikła

Promotor: dr hab. Bożena Wójtowicz, prof. UP

Promotor pomocniczy: dr Karolina Smętkiewicz

Badanie wzajemnych relacji pomiędzy systemami środowiska przyrodniczego i antropocentrycznego odgrywa znaczącą rolę w naukach geograficznych. W poznaniu naukowym tej dyscypliny istotny jest przedmiot badań oraz dostarczanie wiarygodnych informacji o elementach i funkcjonowaniu systemu środowisko-człowiek. To wszystko w połączeniu z zastosowanymi modelami badawczymi pozwala określić strukturę i dynamikę owego systemu. Dodatkowo zastosowanie analizy przestrzennej umożliwia zgeneralizowanie wyników w badaniach zjawisk przyrodniczych zarówno w skali lokalnej jak i regionalnej. Problematyka związków człowieka ze środowiskiem w obecnych czasach jest niezwykle ważna w kontekście zagrożeń związanych z zaburzeniami równowagi ekologicznej. Postępująca degradacja środowiska i negatywne skutki z tym związane, spowodowały, że w XXI wieku ochrona środowiska jest postrzegana jako narzędzie osiągnięcia różnych celów rozwojowych. Ważną rolę w tym zakresie odgrywają jednostki samorządu terytorialnego, które działając w oparciu o myślenie długofalowe oraz racjonalne prognozowanie w istotny sposób kształtują przyszłość danej gminy.

Celem głównym pracy jest zbadanie zależności pomiędzy typologią funkcjonalną gmin a zarządzaniem strategicznym w zakresie realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska w gminach województwa świętokrzyskiego. Problematyka badawcza obejmuje lata 2006-2016 i powiązana jest trzema okresami programowania funduszy UE. W rozprawie zastosowano trzy zasadnicze części procedury badawczej. Pierwsza dotyczy części metodologicznej, na którą składa się przegląd literatury badawczej, sformułowanie problemu badawczego i hipotez, wybór metod oraz założeń teoretycznych. Druga część związana jest z przeprowadzeniem badań ankietowych w gminach; analizą danych statystycznych; weryfikacją hipotez; sklasyfikowaniem gmin pod względem stopnia realizacji zadań; opracowaniem modelu terytorialnego oraz wieloaspektowych analizach statystycznych w ujęciu przestrzenno-czasowym, uwzględniając podział na określone typy jednostek. Ostatnia część odnosi się do kwestii prognozowanych zmian, wskazania barier i zagrożeń w realizowaniu zadań z zakresu ochrony środowiska.

W dysertacji ważny rezultat poznawczy stanowi opracowanie autorskiej metody identyfikacji struktury funkcjonalnej gmin (w nawiązaniu do koncepcji Bańskiego, 2010), którą zastosowano do pogrupowania gmin w województwie świętokrzyskim ze względu na szereg cech diagnostycznych o charakterze społecznym, finansowo-gospodarczym oraz przestrzenno-infrastrukturalnym. W efekcie przeprowadzonej typologii gmin wykonano dynamiczne ujęcie badań nad stosowanymi przez władze samorządu terytorialnego mechanizmami realizowania zadań z zakresu ochrony środowiska. Przeprowadzone badania i analizy osadzone głębiej

w danych statystycznych oraz podparte wiedzą praktyczną decydentów stanowią pewien obraz kształtowania ochrony środowiska w województwie świętokrzyskim. Praca stanowi nie tylko refleksję nad stanem środowiska, ale również zawiera wskazówki w postaci spostrzeżeń i rekomendacji dla jednostek samorządu terytorialnego odnośnie zmian, jakie należy wprowadzić w celu efektywnego realizowania zadań z zakresu ochrony środowiska.

W rozprawie przedstawiono analizę poziomu rozwoju komponentów ochrony środowiska w ujęciu przestrzennym. Do oceny wybrano pięć cech diagnostycznych charakteryzujących stan środowiska przyrodniczego w poszczególnych typach funkcjonalnych. Były to następujące zmienne diagnostyczne: ludność korzystająca z sieci wodociągowej (%); ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (%); ludność korzystająca z sieci gazowej (%); odpady komunalne zmieszane zebrane w ciągu roku (kg/mieszkańca); udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem (%).

Skonstruowany w pracy model interakcji pomiędzy strukturą funkcjonalną a realizacją zadań z zakresu ochrony środowiska w samorządach gminnych województwa świętokrzyskiego wykazał występujące wzajemne korelacje. Cechowały się one zróżnicowanym współczynnikiem kontyngencji w zależności od analizowanego roku oraz typu funkcjonalnego. W ogólnym rozrachunku stwierdzono umiarkowaną statystycznie zależność pomiędzy strukturą funkcjonalną a określonym za pomocą klas poziomem realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska.

Zarządzanie ochroną środowiska w gminach stanowi skomplikowany i złożony proces, opierający się na uwzględnieniu kompleksowego podejścia, interdyscyplinarnej wiedzy oraz umiejętnościach analitycznego myślenia. W podjętym temacie rozprawy doktorskiej osiągnięto cele poznawcze, do których zaliczono: charakterystykę i identyfikację struktury funkcjonalnej gmin; ocenę wybranych wskaźników diagnozujących stopień realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska. Określono czynniki i uwarunkowania realizacji inwestycji i przedsięwzięć o charakterze proekologicznym na analizowanym obszarze, które niosą ze sobą ryzyko wystąpienia zagrożeń dla środowiska przyrodniczego. W pracy zidentyfikowano wpływ instrumentów prawno-administracyjnych na kreowanie i wdrażanie działań z zakresu ochrony środowiska w gminach oraz zdefiniowano podstawowe kierunki realizacji polityki ochrony środowiska przez władze lokalne. Ważnym elementem dysertacji o charakterze aplikacyjnym było skonstruowanie terytorialnego modelu zależności pomiędzy typami funkcjonalnymi gmin a realizacją zadań z zakresu ochrony środowiska oraz ukazanie przestrzennego zróżnicowania gmin w województwie świętokrzyskim z uwzględnieniem natężenia zjawisk i dynamiki zmian na przestrzeni kilkunastu lat. Dodatkowo przedstawione zostały analizy potencjałów oraz barier w zakresie prognozowanych zmian stymulujących racjonalny i odpowiedzialny zrównoważony rozwój w samorządach.